

SOOČANJA

Naj ga opevajo, ki ga imajo v čislu (ali kralj Matjaž)

Saša
Vuga

Rumenim račkam boš, prijatelj Milko, zlahka dopovedal, da je kralj Matjaž (z minuskulo) nekakšen ogrski Korvin. Meni – ne. Prosim za zamero (pravijo kraj Soče), tokrat bi samo zglosiral tvoj zapis v *Sodobnosti* (»Čudna ugibanja, kdo bi bil Kralj Matjaž,« februar 1991). Prijazno kratek bom. Ohranil pod rokavom kvarto za pojutrišnjem (če bi se nama, ali tretjemu, krepično zahotelo v disput).

Odstavke spričo jasnosti številčil. In tako naprej – ti boš ostal vrh svoje Scile (ni mišljena Homerjeva pošast). Jaz na Karibdi. Ti zatrjeval takó, jaz mislil (ko doslej) tako. V veliko čast mi je, kaj bi tajil, ker te je moja herezija spodbudila k imenitni študiji. Vendar, s strahom vprašam: *Je to vse?* Odcepil si svetilko, Aladin pa ko da noče ven. Pretehtano si nizal, s pednji meril, fundament ocukral z asteriski – mi nič novega razkril. Med vrstami, potrpežljiv, sem čakal, da bi zvedel, česar prav gotovo še ne vem. Nazadnje zmignil v konstatacijo: Kdor se kdaj poda na pot, zvijugano prek sedem let noči (pisanja), stisne v torbo pravšnje karte, od častitljivega Peutingerja do katastrskih specialk. Zvest podobi o električnih drogovi: Kolikor je zakoličenih in znanih *dejstev*, naj mi rabijo v oporo žicam *domišljije* (»O jeziku v romanu EP,« *Sodobnost* 1978). Moram poudariti: Navkljub strogosti, akribiji, nisem pisal zgodovinskega traktata, le roman. Domišljavo je z defigurantnim epitetom *domišljavci* ščegetati vzdolž ljudi, ki mislijo drugače. Še posebej če ne štejejo med arogantne, samovšečne, piskaste analfabete. Sèm bi kajpak sodil nauk iz ropotanj tolminskih ognjegascv (drag pisatelju Kosmaču). Vidim, moram poudariti: Nadležno je, če karaš taščo, da bi snaha jokala. Prek mojega hrbta tepežkaš – učeniško po Faturju, diskrecijsko tiho v Merharja, z opetovanimi venetofobskimi zamahi Šavlija. Prvi, drugi, tretji: Naj bom advokat? Bo vsak povedal, praviš, *kar komu pritiče*. Sitno pa je kljub temù. Spotoma: Kronist bi kriknil, kolikanj roji nebo nad nama od preveč pušic. Sikajo gor, dol strupene, kot ob dunajskih bastijah 1683. na živahnem platencu Leandra Russa. Ducat jih boš hvalevredno sklatil ti, vrgel na smetišče. Druge drug – dramaturgija cimbal (Levstikova belouška). Jaz jih, vidiš, pa ne vidim. Zgrbljen od zadreg: Mar je mogoče na vprašanje odgovarjati, ne da bi odgovoril nanj? Se pa docela skladam s tvojim vzdihom krog Matjaža, kralja (»samo nazadnje, v zelo skromni meri, zgodovinski Matija Korvin!«) v Matičini ZSS, 1956. Naj stopim v škornje, hitro grem skoz biček:

1) Hvala za pohvalo, pa: Če je bil Gubec *kralj* (je bil), če rihemberški Križman *cesar*, kako smo 1478. ogovarjali kokóvskega Matjaža? Vojd, poveljnik, *condottiere*, general? Morda prefekt? Iz prve roke, zanesljivo več

– ne poveš. Mi s prazno čutarico kažeš prek vodé. Ne, Štreklja sem prebiral krog mature. Med pisanjem barval kvečjemu iz Glonarjevih *Žalostnih*. Tvoj kraški Lovre je do smrti živel na Modréjcah (prva hiša levo, krčma): Toponos, pod njivo vsak večer skrivaj nastavljal trnke postrvim. *Scioglilinguo* da je Vuga posrečeno, pa nevede imenoval »vaja za razmig čeljusti«. Se mi tu lahko stori nekolikanj inako? Preden streljaš, pravi Finžgar, majceno zamiži. Potlej šele demonstriraj stavek (epifrazo, ritornél, karkoli, Pantalona) iz treh knjig EP, napisan »nevede«. Jeléngar, trdiš, pa noben drug boter? Drug: Notranjski pleban (pleban na Notranjskem?) Jelengar. Sred jeseni v 60. ga je spod lišaja vrh nagrobnika izpraskal dobri Sintič. Snemal je zanemarljivo delce *V sivi skali grad* (na Perusiani sem takrat študiral renesanso). Moj Matijon (samo po štrofici v Glonarjevi miniatarki): Nak, ni sklenil 1835. na vislicah, pomagaj Bog, razbojniške kariere! Blag, Lokóvčan je, pred vojno, pivske sodce vozil pivcem po vaseh. Pri jutranjicah potlej ministriral (ker so mu po vojni ustrelili zeta?). Nosil pred pogrebi luč – zadnjikrat jo je, betežen, nesel mojemu očetu. Naslednja evokacija je boccacciovska, primerna *doktorju vsega zdravilstva* v statusnem kolbaku iz lisičjih tac, vredna ponatisa: »Literatu bomo seveda brez težav pogledali skozi prste, če je zagrešil kakšen anahronizem, ko znanost še ni bila spregovorila zadnje besede.« Spregovori, se že spotakne v *canistrum ineptiarum*: Ko naj bi v Jami znamenito brbotal prepir med Staro brado in Jelengarjem, *nismo* pisáli 1478. V petih letih po Kokóvem pa se krog vladarjev, kakršen je bil Korvin (z vozilnikom v podobi Amenofisove ladje z Nila so ga tik stražarjev spremljali anakreontje, astrologi, požiralec ognja Fáklya, hiro-manti, kantorji), nabere za emfatično antologijo *Dobrih želj Matiju, kralju, srečno!* Se mračnemu možicu z Notranjskega ni s pravico tresla 1483. brada v litanije (vzor so jim *Napoleonove* košanskega kaplana Blasiusa Zanínija) od zaužitega strahu? Kdor brez mežika strelja v petelinčka, ki prezgodaj poje, luknja zrak. Lepa tepka vrhu hruške, kar eksempl, je opomnja, da pisatelj gre v greh nič kot časovnega neskladja, kadar išče k ljudski pesmi, skoz podrobnosti, »nam znane šele iz zapisov 19. stoletja.« Potemtakem jih vse prej (recimo daleč dol do 15. veka) ni bilo? In so na mäh, rosne kot goban, pognale Vrazu, Korytku in Prešernu (pa Miciki Ožbinčkovi) naravnost *ex abrupto* pod pero? Meritoren, akoprav pogumen sklep. Vprašanje za Potjomkina: Kako na rosinantu pesniške svoboščine preskakovati plot?

2) Zrnje zmoremo, prebiram, drugi pleve. Kdor ni z dogmo (grški *dokein* je le meniti, zdeti se), bo kot leseni Sebastijan v Šebréljah kazal s trupelca pol butare operjenih trstik: Čist izmišljevalec, hipotézar, neučakanec, predsodkar, neupoštevalec, hlastalec za efekti, oponent, oster kritik, špekulant, neodgovornež, natezovalec, domíslíčar, kazalec s prstom, nejasen formulator, pometač, zamolčevalec, prenapet v slovenskih čustvih, diskvalifikator, zabavljač, nepoučen *in ethnographícis*, belilec gláve, strelec trupastih puščic, nekritičen navdušenec, šarivec, stara plošča, zavihovalec rokavov, potlačevalec, ustvarjalec težav, kričav sofist, nemoder mož, podtikovalec, nestrpnež, prikrojevalec preteklosti, nepoznavalec, zanemarljivec naše stroke, domísljavец, hinavski poklončkar, prizadet v narodni ponos, *chi più ne ha, più ne metta*, sodijo v Milano. Ta *Iovi, bovi*, to razpravljanje (kulturno, akademsko, poudarjaš) – navsezadnje bo Faturja, Šavlija, Merharja nadelo z dimom od Sovretovih *Mračnjakov*? Te umém: Pameten vrtnar podi voluharja od (negovanih, desetletja varovanih, vsepovsod z lju-

beznijo nabranih) azalej. Strnil si o EP: »Zahteven zgodovinski roman.« Pisatelj tvoj pa (500 let po kmečki martri na Kokóvem): Komaj zgodovinski. Le razgibana, vesela knjiga iz mrakobnih dni. Strelni prah, punti, ogrski Matija, Gutenberg, Amerika, polmesec, verske homatije – pljuskalo je, kot predvčerajšnjim in kot bo jutri, v nas. Naj porožljava s kockami v kozarcu? Samotar, bi kdaj prihajal kam po uk o neomajni suverenosti: Vse veš, tako povsod navzoč si, bil, boš – jo zadeneš, danes célostno, pojutrišnjem pa *ex particula mirabiliter parva*. Le zakaj osmeh z narekovaji krog »Termopil« v grapah Ziljice? Ker niso sakrosanktne, šolsko lovorikaste – samo slovenske? Ker izza 1478. ne vemó za pismo: »Dol z orožjem!« Za nasprotno pismo: »Pridi ponj!« Ker je Slovencev padlo dvakrat več (600) kot njih (300), ki so nam iz gimnazije sém simbol za primerjave? Ker je pri nas bilo termópil (do današnjih dni) preveč, pa nimajo enkratne cene? Ker je nečimrno porivati koroške kmete k bronastim hoplitom, Leónida enačiti z Matjažem? Prosim za razložbo, sem grdo profan: Tam soteska, tu soteska. Tam junaštvo, tu junaštvo. Tam efiáltes, tu prebežnik. Tam pokol, tu pokol. Tam se reši, jim oznani – očetnjava ga zapiše v izdajalce. Tu se reši, jim oznani – Milko ga zapiše v petelince (zvrh oblaka pa Koseski, si smehljiv, finančni svetnik, jedrno podčrta verz). V snežinkah davi sem prižigal pipo kraj peči. Poslušal raskave, žvrgljave makedonske gusle o Matiji – dr. Kos? Mimogrede: Verjameš Gunduliću, da je prapočetnik ljudskih pesmi Orfej (sin Apolona, Evridikin soprog)? Nekajkrat nas je prof. Kos ob Soči obiskal (oče je bil z Gojmirom v dobrih stikih). Se pod lipo nad sotočjem hladno muzal »Dantejevi« škraplji vrh Tolmina: Tiste dni so *a furor di popolo* nedolžni Pesnikov (vsiljeni) doprsni kip sneli s kamna, ga zaprli v jutrišnji muzej. Potlej skrbno izbiral pravšnje zemljevide Notranjske – jih učenjaku hranim za spomin. S prgiščem skrivljenih Erazmovih pušic (z obleganja). Poslikanega sobnega ometa, loščenih črepinj. Z mušketnimi, s topovsko Ravbarjevo kroglo 1484. V stari skrinji: Rad jo bom odpahnil, če bi te speljalo k Mostu dol. V Ljubljani sem sedel kraj otomane, trd od spoštovanja, jarih let. Sin je nama (pravnik) ljubeznivo kuhal kavo, vsakič posedel. Spominjam se profesorjevih treh razlag Matijeve priljubljenosti: a) krotil je plemstvo, b) Turka zmagoval, c) vojaka plačeval. Ob (najinem) vprašanju je pogledal v strop, roké razprl. Si z dlanmi kot s kapico pokril kolena. Se za pedenj nagnil k meni, sklonjene glavé, tako rekoč z ušesom – za lobanjastim obličjem z resno reso belih brkov se je v steklih potlej marsikdaj natkal večer. Če bi povedal, *česar níkdar ni*, bi ga na màh, na vek ubogal: Apna vsul, se preoral, zatrl krivo vero.

3) Je to prijateljski prepír, če pa se (kot en mož) prilegam tvoji odrezavi observaciji (»Od zgodovinske osebe ogrskega kralja M. Korvina nima dosti več kot golo ime!«)? Bi komaj slišno prenotiral: *Kateri kralj Matjaž?* O zgodovini naši sodim bolj spoštljivo kot Kosmač (na Belem križu, z luno v portoroški plimi): »Ah, *Roma locuta?* Nas dela manjše, kot smo kdaj bili!« (*Sodobnost* 1990). Ti pa v očitek, da zabavljam. Ne, otožno tožim: Preteklost so nam risali fevdalni, tuji, meščanski zgodovinopisci. Kvečjemu domači, ki so mislili po tuje. Sklepam pač (*fin a contraria prova*). Lahko bi mi z brlugco zjasnil skoz temò, ne – artikuliraš zgražanje, mi nič poveš (vem, veš). Nanizaj ducat vrlih v *magistri*. Od gorjupih dni Celjanov v 1456. do, kaj vem, kritičnega Linhartovega *Versuch einer Geschichte*

v 1791. (s čednim stavkom: »*Slava vojvodine Kranjske* je izraz domoljubja, ki priznava za resnično vse, kar je domovini v čast«). Ah, pol ducata, če se jim v gumbnici nasmiha Klio – bom v duetu, potolažen, poprijel. Vendar: Boj se rôke, preži tik ob *Slovenski državi Karantaniji* (Lipa, 1990). Varljiva reč, na mäh se sproži kot infanterijska past: Kako slovensko je bilo vse, kar so doslej pripisovali nemštvu. Jaz le kaj obrobnega poznam. Okrušek, *pars pro toto*, Bavčerja (sholastika Martina. Pogrebno honoracijo mu je 1668. pripravilo goriško jezuitstvo). Le naslova v Bauzerjevi rokopisni zapuščini, *Syllabus ducalium* in *Historia rerum noricarum*. Le zato, ker sem iz farne kronike na Notranjskem posnel, in se prepričal v Valvasorju, da je Bauscher stresel na papir (v maniri Grimmelshausna, tesnega sodobnika) Erazmov OO konec. Tvoja *Ugibanja* tenkó prebiram: Trčim (z nostalgijo) v Marcantonio Nicolettija, strica iz otroških dni, čedadskega peresarja. Ga jemlješ resno, jemlješ za srebro? Ga – celo v časovni orientir (»trideset let po Nicolettijevi smrti,« 134 po Krištofu Kolumbu). Privoščiš nič ko dva citata (prvi bo dovolj: »Na Krasu smo krajši«). Komú gre zdaj *verjetek* (Pleteršnik): Tebi, Milko, ali Milku Kosu (»Ta vest sicer precej nekritičnega pisatelja iz 16. stoletja bi ne zaslužila večje verjetnosti,« *Izbrane razprave*, SM, 1985)? Meščan, fevdalec, tujec, domačin (v tujih atenejih šolan): Čast jim za doneske v zgodovino Kranjske. Z letopisca Hieronima Megiserja k Schoenlebnu. Z Valvasorja (čudežnega: Če bi nam, graščak, umanjkal, bi zazeval krater). K Dolničarju (Johann Gregor Thalnitsher von Thalberg, učenjak, vendär »naglušen za dogodke, pomembne za slovenstvo«) in naprej. Bi magister Gregor, žolčen po naturi, osast na Krpana, dal povsem drugače (ali ne) zapisati metaforo z Brdavsom na cesarskem Dunaju? Pod večer bom primerjal Kochov bakrorez iz *Slave* o masakru kmetov v 1573. Humornost z vaškimi marcialci (vsaka doba zmore slog). Se vrnil k diatribski *Pusti, Anzelj, mrtle z miram*: Krog Preglja vem dovolj. Pa bore drobcev o Sovretu (v Pančevo) in Mesesnelu (v Skopje). O pesnikih Vodušku (v Banjaluko), Kocbeku – si vñemarno priklical nesvobodne dni pred vojno (po vojni sem svobodne tjavdan skusil). Neponovljivo sivi časi. Terjali so čar previdnosti, kalejdoskop, duhovno zbranost: Hrvaški erudit, albanolog, sijajen poznavalec srednjeveškega Dubrovnika. Evropa ga je vsakič vzela v mar. Enako marno beograjska kamarila: V Zagrebu ga je 1931. o belem dnevu pokončala krogla. Takrat sem komaj leto štel, ime pozabil – ga imaš v beležkah? Skratka, celo *Kyrrillos und Methodios waren slawische Banditen*, pa naj bi kralj Matjaž kar brez zalivanja s pomijami počival pod koroško Peco?

4) Velocipedska naglica v slamniku na trak (o »epizodičnem« Kokóvem)? Kar ni v hiter prid, s parafo *ex aeternitate* gor, k Ledinemu jajcu dol, téga ni. Ne more biti: Ker ne sme. Ta šestosminski takt jemljem v respekt (čeprav tu, tam vzbrni kot Funtek v *Godcu*) – stric? Abecednika nisem poznal, Nicolettija pa: Pred »več kot pol stoletja« (praviš) ga je v zimskih urah oče bral (*Zgodovina Tolminskega*, 1882). Še zdaj je Rutar tu, zlahten, zrumenel od stárosti, kot Bohoričeve častite *Horulae* zavarovan z lesenim tabernakeljcem. Ta knjiga je, mimogrede, rodila Preglja. Brez Rutarja bi ne »tolminstva« ne *Joannesa* nikoli ne bilo. S (tvojo) »veliko nejevoljo« berem, kolikanj slabšalno si spopad ob Ziljici zamanjšal v »epizodico«. Mar ni tam krog podleglo 600 kmetov v strašnem klanju s petdesetkrat hujšim Turkom? Ni ta gmota vdrla nič manj kot k Benetkam? Kolikšna je po izurjenosti (v

balkanskem rokodelstvu), podivjanosti, oboroženosti bila! Presodil sem jo v Krakovu, v kraljevskem Wawlu, sred operjenih dragoncev viteza Sobjeskega, po plenu s turških trupel v 1683. krog Dunaja. Pred puntarji se je gospoda zapahnila v grad: Pošast pričaka kmet Matjaž (Milkova pripomba: »Tc, tc, pesniško.«). Po strahovitem boju pade vojska, pade z njo Matjaž – tri tedne so plenili Turki. Huje v krajih, kjer je vladal punt. Celo duhovščina da jim je zemljevide risala – je torej *dednega sovražnika krščanstva* plemstvo povabilo gor? Hitro polovilo, kar je sablji ušlo. Ali po pismu mestnega sodnika v Beljaku (sredi plenjenj, poudarja dr. Grafenauer v imenitni knjigi): »Vsemogočni Bog uredi še najbolje.« Župnik Unrest pa: »V tem je prišel Bog s svojo pomočjo, ki pravičnih ne zapusti, in je kaznoval kmečko nezvestobo z nevernimi Turki,« (Bogo Grafenauer, *Kmečki upori na Slovenskem*, DZS, 1962). Naj bi kokóvska epizodica šla brez odmeva, usedlin v zaton? So Turki padli spod neba, ne pa vzdolž Soče gor, s Koroškega nizdol? So mar ljudje bili, kaj vem, kamni – žival, vemó, ima spomin. Kar ti zapoje Zefka Potolovčeva z Dolenjskega, je (zate) čista solza v lakrimarij znanosti. Čedadski dr. Azzecagarbugli – naj bi (100 in nekaj let po katastrofi) vedel za Matjaža? Kralje pomnimo, če jih – kmečke? Kolikanj do zadnje risbice je Drašković postrgal puntarski arhiv (1573). Kjer ni pisnih prič, tam nikdār ničesar ni bilo (kvečjemu *indigna quae manent victos*). Bo epizodic kar se da preveč v kalvariji našega rodu (jih Nicoletti-jevo avtoritetno domoznanstvo kajpak ne pozna). V eno se je vmešal (Gornji grad) papež Aleksander VI., oče Machiavellijevega Cezarja in znamenite borgijske Lukrecije. 600 padlih? Pretresljiva žetev spričo *redke*, *sproti redčene* takratne populacije: Amerike še od nikoder, vsaj s krompirjem. Ropajo vsi (kobilice na Valvasorjevi podobi). Lakota, po travnikih, cestah Tolminske zevajo kadavri. Sneg požene volke s hribov klat. Kuga, »črna smert, kogar je popadla, počernel je najenkrat po vsem telesu in u treh dneh umrl. Frijulsko je ostalo skoro prazno«. 600 mrtvih je pogrešalo 600 družin (teh 600 mrtvih je pridelovalo kruh). »Nobeno človeško srce ne more tega popolnoma doumeti, nihče popisati in dopovedati,« (Vasko Simoniti, *Turki so v deželi že*, MD, 1990). Kod v zadnji vojni na Slovenskem pomnijo takóle 600 mrtvih? Kar ne tlesne v pisiker, je »retorično«. Vprašam: Ni (ob vsakršnih in čustvenih tegobah) teh 600 družin vendarle obšel, recimo mu, ponos spričo Kokóvega? Odkod se večkrat vzame ljudska pesem (1941–1945, v NUK jih je menda 5000)? Ali ne iz bolečin, obupa, upa? Da je projiciranje nazaj »v bistvu ponesrečena domislica«? Doktrina, ki mi jo na zrak postavljaš iz predalčkov, bo ugleda vredna. Vendar: Sam sem (silovito) spremljal rojstvo mita. In kako poganja »kralj Matjaž«. Od senc v avgustovskem dežju, ko je tirálica udarila (Giovanni Prémoli, *Si rende noto*, 50.000 lir) s sosedovih garažnih vrat. Vzdolž noči, dolge mesec, ji nihče ni pustil blizu, da je v ostrem sunku na oddelek alpskih lovcev padel (Bela). Mit, širil se je, bliskovit, slikovit v podrobnostih. Se zlil v zarotniško žarenje od Gorice, Krasa gor prek soških grap, idrijskih planot. Ljudje so iz vsakdanjih rev, srečni, šepetaje bajali. Si pletli pravljíčne girlande. Dihali v dan, ki skóro bo – je kdo zapisal slap krepcilnih izmišljij? Bore drobcev: Janko škof, iz Rima je prinesel tri milijone v kovčku za klobuk. Janko general z monoklom (právi li so s *kukrlom*) – na grozo vseh je po večerji pustil pod kristalnim krožničkom vizitko. Janko v filmskem površniku: S Cavánijem je, prefektom, konjak pil, kadil *Tre stelle*. Vidi ga domača hči v trenutku je bilo po njej (Slovincem v prid). Janko v *máchi-*

ju, zvabil je polkovnika na mirenskem pristajališču – po pahljači zračnih vragolij se je poveljnik vrnil, bled. Zvečer poslal tri tovornjake, zvrhane z obutvijo, *že vémo, kam* (prijatelji vedó gotovo več, nemara Zlobec, tiste hude dni Cirilko, nič zaspan, o Jankovi apoteozni plimi prek Primorske), skratka: Človek je, izlužen od gonob (hkrati pa ponosen od vsegà), zahrepenel k fatamorgani, v okrepčilno laž. Kokóvo (praviš, ga »z občudovanjem, s spoštovanjem« rineš na Prokrustov pograd) rabi Stari bradi v EP kot surovina za prepír v mračinah jame. Z ihto spričo nemoči vseh upanj (puntov): Pasje životarjenje iz roda v rod za vekomaj ob nepretrgani apokalipsi. Vedeli so iz preskušenj, pričevanj, kako bo vse nazadnje nič. Nič – spet jih je poginilo vanj. Skoz epizodice. V (ta) pogovor gluhih.

5) Kako naj ti, prijatelj Milko, rad verjamem (kdor ne strelja, zlahkoma zgreši)? Prežim po kaveljcih, da bi oprl vero – še okleščka ni: Ugibanja v *Ugibanjih* (ko da ugibam!). *Danse funèbre* šolniško privzdignjenih kazalcev (grešnika pogoltne v Hrastovljah grob). Citiranje »neznanih bab iz Broda«, bistvenih *in ethnographicis* (bi pri Siloneju kafónske ženske rekle: *Tutto fa minestra*, kar v lonec vržeš, juho naredi). Jemanje kronске priče (pač, po anglosaškem pravu), Nicolettija iz Čedadà, v zobotrebec proti »čistim izmišljijam«. Gavidij tajnika, Matijevega panegirika Bonfinija (kdor toči med, pravijo v *Erazmu*, si tudi prste oblizuje) ob inkoronaciji? Odpri skoz časopisje, k filmskim historijam 45. pod Balkonom (ne *Venezia*) v zadovoljstvo, ki ga ljudstvo »še nikoli ni pokazalo pri prejšnjih kraljih.« Pa naš ljubljani Franc Jožef v Ljubljani? Po receptu sodi brž v mit. Karnevalsko drncanje na hoduljah v argumentarje, ki se »celo norčujejo« (nak, spet je bosa) iz narodopiscev. Jim z oltarja, sakrileg, ugašajo lojéne sveče. Frnikolanje iz obveznih srednješolskih branj (Arthur, *dux bellorum*, Ambrosinov sin? Kljub Lancelotom, Percevalom krog Okrogle mize ga na Kranjskem še cerkovnica v Crngrobu ne pozna, čeprav je dobri kralj, ali soproga Guinevere, to bo vprašanje, Milko, netil med Angleži križa luč). Naštevaje, seštevaje, odštevaje, prištevaje, doklér ne pridemo (pri Gunduliću) k epohalnemu podatku »7:3 za tujce!« Romali smo s školjkami za trakom v Kelmorajn. Študirali povsod, v Padovi. Prodajali mezlán, muškete, olje od škorpionov. Regirali po univerzah. Bili Maksimilijanov hišni učenik, Frideriku spovednik. Prepevali s Sladkonjevega posrebljenega parizarja o praznikih po Dunaju. Nas je v vojake kupoval Španjol – *Vivat, vivat* nespodbitno priča, kako smo šli Matiji pred petámi, veterani, še na Trst (s Predjamskim). Saj nam je otel pol domovine, do Klevévža dol v 1483. Pa dušo vrnil z Dunaja, z batistnih rjuh Gospodu v belo dlan. Je to vse? Ah, ne: So vendar zanesljiva, trdna kot nerjasti žebli »aventična pričevanja iz ljudskih ust«. Nimam trohe zoper, Valvasor je nežno zbiral. To blago jemal nič manj zares (*Uzhenim Londóna Je Valvasor snan, Zhastili barona* – pa ga v akademijo vzeli šele s Cerknico). Razložil, očarljiv, o antipatetičnosti, simpatetičnosti pri strupenih kranjskih kačah in: O sv. Herkulanu te bom prosil, da bi mi skrbno (kot znaš), *in loco videlicet Jama*, kar se da eksaktno (s prstom) pokazal mesto, tolikanj sublimno v slehernem prebivališču – zakaj primerilo se je prav tam v 1484. prav to: »Krogla je odbila kos skale in odkrhnjeni kamen je Predjamskemu zdrobil golenico, drugi ga je zadel v glavo, nakar je umrl.« (Valvasor, *Slava vojvodine Kranjske*, MK, 1984). Pa če navajanega mesta (znanega celo na Turškem pri vezirjih) ondi ni, ker ga nikoli ni bilo? Boš brez pardona vzel slavnemu

Bogensperžanu »vrednost vira«? Sitna reč. Bi Danteju pisala v greh, ker si je pot iz vic v raj krčil s Ptolemejevim sekstantom (»Già era 'l sole all' orizzonte giunto.«), ko pa je naju Galilei zmojstril za vsakičen *eppur si muove*? Ko da bi to bilo vse. In na podlagi tega vsegà si mi postregel s temeljitim, temeljnim dokazom, kako se je Slovencem ogrski Matija dal za kralja? Hud cepèr za toliko strokovnega pisanja. Ko boš pri volji, se seznani z zajedljivim separatom (Umberto Eco, *Postille a Il nome della rosa*, Bompiani, 1984): Kako menefregistično nesramno se je ta skribant, neuk v domoznanstvu, bliskav v kriminalkah, drznil v zgodovino po roman! Logično žaljiv, zloben, kot insult čevljarja pesniku Tassóniju (1622): Kdor ne zna in pa ne zna, gospod, čevelj potempljáti, je zame ignorant! Še dolg o šlemih, robljenih s kositrom. O legendarni (kot Rolandov rog) trobenti ognjegasev iz Tolmina: Kot vihar priropotajo iz noči. Spustijo v Idrijo pleteno cev. Do jutra vžigajo, zaganjajo črpalko – nič. Matevž, kolar, zajema sam. Obliva z vedrcem. O svitu ga uzre Clemente, strog poveljnik. Vzdigne prst: Gasilec nisi, proč! Do malice (o pol devetih) je Krájnikova hiša na Postaji pogorela v dim. Ne bom si (praviš) »gláve belil«, zakaj je ta banalna zgodba šla Kosmaču tolikanj v smeh. Da nam je vsakič potlej (nekajkrat, slovesno) zdekamliral: *Honi soit! Le slutim*. Kar še ni dokaz, kako si dokazujeva nedokazljivo.

Bo več in več smodnika krog in krog te dni (Arabia Felix): Ti pa ga dobrotno spet odkrivaš. Če potožim, kólikanj ima le papež prav, zmrmraš: »Previdnost!« Odletiš (na miselni preprogi) daleč dol, k presenetljivo redkemu magistru *Deklamacij*, Marku Seneki – zakaj ne dlje, v prabiblijske početke? Ti ni všeč domneva o ljudeh, narobe Nóetih, ki so zbežali o potopu zemlji v nedrja? Prikázali se bodo pravšnji hip. Rešili naš »intelektualno dekadentni svet,« (Edward Leighton, *Rasa*, 1871). Zvekomaj nas, primitivce, okukávajo ponoči skoz okrogla okenca Elijevih kočij – marljivo nizaš. Kot za telefonski imenik (je domoznanstvo hišica iz kvart?). Poignoriraš sfčiko Matjažev (kraljev), silne Rdečebradce. Ne, ne Horuka, Hajrédina, piratov bratov (Sulejman ju je nazival »admiral«): Barbarosso, sina Škilastega! S papeži je, s protipapeži uganjal direndaj. Jenjal 1190. v ledenih pljuskih Karasù (prav tu je smrt kanila Aleksandru Vélijemu zluknjati klepsidro). Friderika, vnuka, nečaka (sem pozabil) Barbarossi: Križarja, skrivnostneža, do smešnosti ovešenega z ekskomunikacijami. Briljantno izobraženega antikrista (»Goljufi so trijé: Mojzes, Kristus, Mohamed!«). Obkroženega s saracensko stražo, z modreci, z arabskimi plesalkami. Če sodim po Rambergovi podobi (Albrecht Wirth, *Im Wandel der Jahrtausende*, 1890), bi najin renesančnik s puste segel Hohenstaufu kvečjemu do gub na plašču. Nemčije, Nemec, ni jemal v mar (drugi so zatišali Mongole), naj: Samo umaknil da se je 1250. pod hrib v Turingiji. Ko bo Nemčija v revah – se ni spričo Friderikovega antikristovstva udrlo gričevje Kyffhaeuser? Kdo bi vedel (ti?). Čez 300 let so fabulo prišli dedu. Ekskurz med rdečebradce je a) neodjenljivi mik (vpliv) narodopisne minucioznosti, b) priročen zgled za Kralja kod pod goro. Za (Kriste) antikriste, ki bodo kdaj na mäh posegli zvrh neba, iz deprofundisov temačnih škrapelj, spod gomil (Kosciuszko). S panonskih rečnih dnov, če je zaresna pravljica, kako so Huni zapeljali Magos Atili čez grob – vsi čedno k svojim: Le Matjaž nikamor. Se je Haron skujal, mu je Koglek z grkanjem odrecitiral rajm iz Roža (»Thečo baht on pehleti«)? Bo brod prekrhek za 600 vojščakov? Ni

v erárju karantancev za prevoz? Jih je zavrnil, ker (zaradi Turkov, plemstva) niso padlih 1478. pokopali – jaz ne vem. V Matjaža sije slaba zvezda: Sodobnik mu je bil soimenjak. *Drevo stanov* ga je zarilo h koreninam, do hrbta v prst, ko je z osónčenih vršičkov vogelweide brenkal, kralju pel. Da je bil humanist Matija blag (Huni so svoj *Božji bič* klicáli »očka«)? Bi zavoljo menestrellov, hiromantov, cirkuških atrakcij požiralca Fáklya, makaronskih živih slik slovenski ljud nepremagljivo padal (s križa) v sentiment? Z ganotjem pletel verz (in druge páberke)? Mimogrede: »Retorično« da je vprašanje, ali bi Slovenec vzel Roesenerja v svoj panteon – pa trupla kmetov, razmesarjenih kraj Ribnice, zazibanih na Vrbskem jezeru? Analogija, vidim, ti ni všeč. Marko, kraljevič: *Izdajnik* Branković (po tvojem kar se da »avtentičnem« iz ljudskih ust)? Na moč očitno, mleko, med, nebeška glorijsa se je zlivala z Matije na Koroško. Čemú je kmet, oglodan 1478. do kosti, spet rinil v punt? Korakal nad Beljak? Matijevi roesenerji so klali, žgali. Razdejali »Vrbo, Logo ves, Ribnico, Škofiče, Hodiše, Podkrnos, Tinje,« (berem Grafenauerja). In ta Matija (ta) naj bi Slovencem bil pričakovani, spoštovani kralj? Bi kaj, če bi se (Bog ne daj) predramil izza mize, zlahtnega prinesel? »Vrbo, Logo ves, Ribnico, Škofiče, Hodiše, Podkrnos, Tinje?« Ne samo analogija, »zdrava pamet« nam ni všeč. Tvoj *Prvič*: Ni dokaz, le šolska (hvalevredna) inventura. *Drugič*: Ni dokaz, le tautologičen stebrič, prejšnjemu kot siamček. *Tretjič*: Ni dokaz, le preigravanje z gradovi, z veseljačenjem (ko se v zakladnici počenja greh). *Četrtič*: Ni dokaz, da bi vsaj senca grenkega (kokóvskega) dogodka oplazila izročilo. Poudarjena pripomba: *Katero* izročilo? Iskal da sem »junaka (narodnega) v srednjem veku?« To si rekel ti. Jaz kvečjemu: To ni Matija, stkan iz veteranskih pijanskih *vivat* curkov, lamentel, popevk. Povsem terciarno, ali se je mit prepletal z miti vse od Adama prek Barbarosse sèm (o dobrem kralju, ki pod goro spi). Povsod navzoč – vendar nikjer tako intimno živ, globok, *vsakdanji*. 500 let strašljivih, zamolčanih katastrof? Iz veka v vek, ob hekatombah, ujmah, slehernih mizerijah vzplamti ta eksistenčni narodov simbol. Celó po zadnji je, fantazmagoričen, vstajal z opustelih gmajn, preveč obup, up, da bi mu sled našli v pikaresknostih, frivolnih potegavščinah, turnirskih korelatih, grajskih povečerjih (Santonino), kolikor jih je (praviš, da veliko ne) na tvojem »situ in rešetu«. Dvojnost, *faute de mieux*? O Matiji: Angel, jokaj je (doslej ni nehal, bronast), kralja delikatno vzdignil s svilnatih blazin, z rdečega damasta Dunaja, s kreljutcami okril za pot navzgor. O Matjažu: V strašnem boju (za *pošteno reč*, se včasih reče) je obležal. Komú se prej poda podoba (zgovorno jo prezreš) o mizi sred votline, kralju sredi vojske in tako naprej? Če rečem *kralj Matjaž*, nikdàr ne mislim na (1) evropski mit (od Adama prek Barbarosse sèm). Najmanj na (2) sijajnega Matijo. Vsakič na (3) kokóvskega Matjaža: Na to monumentalno božjo martro vsakršnih tegob, upora, kvintesenčne sle po preživetju. Mar lahko? Saj boš ostal vrh svoje Scile (na Karibdi jaz). Zatrjeval takó, jaz menil (ko doslej) tako. Če bi pa vendar kdaj odkod prinesel pol fragmenta v otipljiv dokaz, ti bom pri priči dal, smehljáv, ključke kakšnih (mestnih) vrat. Nocoj dovolj (sentenca Stare brade: »Naj ga opevajo, ki ga imajo v číslu!«). Drugo pa za tretjič. Utéšen je pomenek o pomembnem, ko muze spé in žveplo pada v noč prek Sodome, Gomore.